

ASPECTE REFERITOARE LA PROBLEMA BIOTERORISMULUI

Insp.pr. de poliție asist.univ.dr. Cristian-Eduard ȘTEFAN*
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”

Natura amenințării bioteroriste impune dezvoltarea unor contramăsuri de apărare a statelor la nivel mondial, deoarece bioterorismul reprezintă o problemă comună a statelor, ce necesită adoptarea de soluții comune. În cuprinsul articolului, autorul descrie amenințarea reprezentată de bioterorism și formulează unele propuneri concrete privitoare la eficientizarea reacției autorităților statului în fața unui atentat bioterorist.

Cuvinte cheie: terorism; bioterorism; amenințare; atentat terorist; agenți biologici.

Vulnerabilitățile la amenințările și pericolele NBC (nuclear, biologic, chimic) au fost, sunt și rămân în continuare foarte mari. Nimeni nu-și poate permite să nu le ia în considerare sau să le bagatelizeze. Dezvoltarea fără precedent a industriei nucleare și chimice, apariția și dezvoltarea armamentului binar, a armei genetice și a altor mijloace care pot fi oricând transformate cu ușurință în arme letale sau nonletale (dar arme), precum și posibilitatea folosirii acestora de către rețelele, organizațiile și grupurile teroriste sporesc și mai mult acest tip de amenințări. Ele nu sunt limitate sau regionale, ci globale. Încă de la descoperirea și întrebuințarea substanțelor toxice de luptă și a armei nucleare, aceste mijloace au devenit o amenințare generală, globalizând războiul. De aceea, apărarea NBC rămâne, cel puțin pentru viitorul apropiat, o prioritate¹.

Riscul utilizării terorismului biologic este în creștere, având în vedere sporirea violenței interetnice și religioase și a încălcării drepturilor omului². Tratatul internațional care se referă la aceste tipuri de armament nu prevăd

* e-mail: stefan.cristian@yahoo.com

¹ http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs03-04.pdf

² Mai mult decât atât, grupările teroriste ar putea utiliza agenți biologici nu numai pentru a-și ucide inamicul, ci și pentru a-i reduce capacitatea de împotrivire. Astfel de agenți pot fi folosiți și ca instrumente de șantaj, pentru obținerea unor rezultate politice sau financiare.

măsurile suficiente de control. De aceea, în lupta împotriva terorismului se impune o implicare nu numai a statelor, dar și a organizațiilor neguvernamentale.

Riscurile biologice dau o nouă dimensiune eventualelor atacuri teroriste, accidente, catastrofe naturale și/sau pandemii din cauza aspectului lor transnațional și provocării unui mare număr de victime. O reacție adecvată la un astfel de pericol nu include doar programe de intervenție ex post, ci trebuie prevăzută mult mai devreme, în cadrul etapelor de manipulare a acestor materiale, depozitare adecvată, acces limitat și control etc. În același timp, intervențiile posteroare unui incident necesită o vastă cooperare între diferitele autorități dintr-un stat membru (protecție civilă, militară, poliție etc.), precum și între autoritățile naționale din diferitele state membre și organismele UE. Prin urmare, este necesară o abordare coordonată pentru toate tipurile de catastrofe.

Periculozitatea fenomenului bioterorist, dezvoltarea unor forme și tehnici tot mai distructive pentru societate, ca mijloc de influențare a comunităților naționale și internaționale și de slăbire a stabilității mondiale, au determinat acțiuni conjugate pentru contracararea lui și realizarea unui front comun, a unei coaliții de amplitudine globală.

Riscurile bioterorismului sunt la nivel planetar. Nu există frontiere în calea variolei, antraxului sau ciumei. Amenințarea este globală și prin urmare și riposta trebuie să fie globală. Organizația Națiunilor Unite (ONU) apreciază ca fiind fundamentală cooperarea între organizațiile internaționale, regionale și subregionale. Comunitatea internațională trebuie să împiedice deținerea sau utilizarea de arme de distrugere în masă (ADM) de către grupuri sau entități nonstatale³.

Unii autori⁴ au apreciat drept motive ale utilizării armelor biologice de către teroriști, următoarele aspecte: dorința de a provoca moartea unui număr ridicat de persoane, dorința de incapacitare, motivele politice sau cele infracționale, destabilizarea sau decredibilizarea unui stat⁵.

De asemenea, Jonathan B. Tucker a identificat unii dintre factorii motivaționali pentru persoanele care utilizează armele biologice, după cum urmează: lipsa constituentilor externi, ideologie apocaliptică, paranoia și grandoare, apărarea prin agresiune, captarea atenției mass-mediei internaționale, provocarea de daune economice, complexul superiorității, imitarea lui Dumnezeu, aura științei⁶ etc.

³ Oana-Magdalena Ciobanu, *Bioterrorismul - inamicul invizibil*, în Revista „Intelligence” nr. 14/2008, p. 16.

⁴ Seth W. Carus, *Bioterrorism and Biocrimes: The Illicit Use of Biological Agents since 1900*, Fredonia Books, Amsterdam, 2002, p. 10.

⁵ Lorene Clauzon, *Guerre biologique et bioterrorisme ou comment la nature devient une arme (these presentee et soutenue publiquement)*, Universite „Henri Poincare”, Nancy, 2009, p. 45.

⁶ <http://cns.miis.edu/research/cbw/toxch.htm>

În scopul prevenirii și combaterii eficiente a riscurilor de atentate bioteroriste, este necesară îmbunătățirea cooperării și a schimbului de bune practici între statele membre ale UE, precum și cu statele care au dezvoltat o expertiză în materie de evaluare a riscurilor biologice, de prevenire, depistare, comunicare și reacție, cum ar fi SUA, Australia și India. De asemenea, se impune încurajarea politicilor comune în domeniul refacerii terenurilor afectate de contaminarea biologică, pentru restabilirea cât mai curând posibil a utilizării normale a solului și a terenurilor, reducând, astfel, riscurile pentru sănătatea oamenilor și mediul înconjurător.

Societatea rămâne foarte vulnerabilă la atentatele bioteroriste care, în următorii ani, s-ar putea extinde și diversifica, efectele acestora fiind catastrofale.

Probabil, în următorii ani, efortul principal al terorismului internațional se va dirija pe folosirea unor specialiști pentru adaptarea agenților biologici și a mijloacelor de transport la țintă la tipul de acțiuni vizate de strategiile teroriste. În acest sens, vor fi vizate marile aglomerări urbane, mijloacele de transport și, posibil, unitățile militare, școlile, instituțiile de stat și chiar unele din instituțiile internaționale, precum și toate țările aliate SUA.

Analiza situației actuale permite afirmarea faptului că posibilitatea pentru teroriști de a utiliza agenți biologici constituie o amenințare reală. Este dificil, chiar imposibil de prezis la ce dată va avea loc un atentat bioterorist, iar amenințarea poate fi rezumată într-o singură frază: „Esențialul nu este de a ști dacă acesta se va produce, ci când anume”. Din această cauză, serviciile de informații și cele de securitate internă îndeplinesc un rol major în identificarea potențialelor amenințări, prin atributul pe care îl au, respectiv culegerea de informații.

La nivel național, una din problemele majore rezidă în pregătirea și formarea personalului cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii bioterorismului, în primul rând personalul sanitar, cel din poliție, servicii de informații și protecție civilă. Informațiile referitoare la armele CBRN (chimic, biologic, radiologic, nuclear) sunt considerate drept sensibile sau clasificate, iar procedurile de detectare și de reacție (combateri) sunt păstrate în aria confidențialității.

Protecția și apărarea împotriva bioterorismului necesită intervenția promptă a instituțiilor și structurilor specializate, care trebuie să se constituie într-o interfață între lumea științifică și societatea umană ce trebuie pregătită și apărată prin mijloace specializate împotriva acestui tip de terorism, care rămâne, după gradul de pericolozitate, amenințarea mondială numărul unu.

De aceea, suntem de părere că este necesară realizarea unui sistem național de reacție în situații limită sau de urgență, care să vizeze și lichidarea efectelor atacurilor biologice (atacurilor CBRN, în general), inclusiv a celor efectuate de teroriști. Măsurile din cadrul acestui sistem ar putea include, printre altele, și următoarele aspecte: localizarea zonelor atacate biologic și izolarea lor, prevenirea extinderii contaminării asupra altor zone, intervenția

promptă a structurilor specializate pentru tratarea populației și decontaminarea zonei, precum și alte măsuri strict specializate.

Reacția în fața bioterorismului trebuie să fie bine coordonată și integrată, întrucât mobilizează resurse umane și materiale diversificate și implică multiple instituții și autorități – ministerul sănătății, serviciile de informații, de ordine și siguranță publică, vamale, protecția civilă etc.

În prezent, nici măcar în marile porți de intrare în țară (gen aeroporturi), nu sunt echipe pregătite să intervină, dacă bolnavul este suspect de Ebola, sau manifestă simptomele febrei hemoragice, sau afecțiuni ce se transmit pe cale aeriană și care ar putea afecta orașe întregi. Pentru limitarea riscului unei epidemii sunt necesare costume de protecție speciale, laboratoare mobile cu capacitate de decontaminare, unități de carantinare, personal antrenat etc.

În opinia noastră, sistemul național de intervenție și reacție în fața unui atentat bioterorist trebuie să se întemeieze pe un model integrat, alcătuit din următoarele componente:

a) *Polițiștii de ordine publică*. Primii polițiști sesizați sunt membrii dispozitivelor de asigurare a ordinii și siguranței publice, însărcinați cu misiuni generale, care vor trebui să fie capabili să ia măsuri care să garanteze protecția lor personală, să informeze asupra situației existente persoanele competente din diferite organisme, să observe eventualele simptome, să asigure un perimetru de siguranță în jurul locului producerii atentatului, și să desfășoare toate celelalte activități care le vor fi solicitate de echipele specializate.

Pentru realizarea acestor activități, este necesară instruirea și formarea polițiștilor de ordine publică, cei care se află în stradă, în „prima linie” de luptă împotriva criminalității. Instruirea trebuie să aibă drept obiective însușirea de cunoștințe referitoare la recunoașterea indicatorilor de potențial bioterorist, manipularea scrisorilor sau pachetelor suspecte necunoscute etc.

b) *Structurile specializate de poliție*. Aceste echipe sunt formate din polițiștii care vor lua cele mai importante măsuri în cazul producerii atentatului. Ele trebuie să fie dotate cu echipamente individuale de protecție biologică, să fi urmat un program de formare profesională și să beneficieze de sprijin operațional. Polițiștii din cadrul acestor structuri trebuie să fie capabili să dezactiveze dispozitivele de diseminare improvizate, să limiteze efectele atentatului și să procedeze la o examinare a locului comiterii infracțiunii, mai ales să preleveze eșantioanele și mijloacele de probă din zonele contaminate⁷.

Succesul măsurilor de intervenție puse în aplicare depinde de realizarea unei formări profesionale⁸ privind identificarea atentatelor și a riscurilor potențiale, utilizarea echipamentelor de protecție individuală,

⁷ Operațiunile poliției la locul contaminat trebuie să aibă la bază un sistem de decontaminare eficace care se aplică membrilor echipei de intervenție, echipamentelor și mijloacelor de probă la intrare și la ieșire.

⁸ Polițiștii care intervin în urma unui act potențial de bioterorism trebuie să o facă în limitele expertizei profesionale, securitatea personală fiind prioritară.

aparatele și metodele care să permită limitarea consecințelor unui atentat, conceptul de operațiuni interservicii și sistemele de sprijin.

Structurile de poliție trebuie, de asemenea, să aibă în vedere și posibilitatea de a asigura cazarea polițiștilor din structurile specializate (echipele de intervenție la atentat) pe întreaga durată a anchetei. Polițiștii însărcinați cu rezolvarea cazului riscă de asemenea să fie expuși agentului biologic și deci să fie infectați. În acest sens, este recomandabil ca polițiștii să nu intre în contact cu familiile lor în această perioadă, fiind necesară asigurarea unei noi locuințe, care să prevină contaminarea.

c) *Specialiștii în biologie.* Aceste persoane trebuie să fie în măsură să furnizeze în timp real sprijin și sfaturi cu privire la caracteristicile și la producerea de agenți biologici, la securitatea locurilor, intervenția echipelor medicale și decontaminare.

d) *Echipele medicale.* Acestea trebuie să se afle la locul contaminării biologice pentru a lua măsurile de îngrijire a echipei de intervenție a poliției. Orice persoană care intră sau iese din zonă trebuie să facă obiectul unei supravegheri medicale. Este important în special ca personalul medical să fie în măsură să administreze personalului echipei de intervenție un tratament preventiv împotriva expunerii accidentale la un agent biologic. În funcție de agentul biologic suspect utilizat în cadrul atentatului, personalul medical va trebui să administreze de asemenea antibiotice sau vaccinuri și să asigure supravegherea medicală pentru o perioadă determinată.

e) *Organele de anchetă* – sunt formate din procurori, polițiști care lucrează împreună cu serviciile sanitare și cu alte servicii în cadrul unui dispozitiv prestabilit de cooperare în materie de anchetă, schimb de informații și suport operațional.

f) *Personalul specializat în comunicare publică și relații cu mass-media:* cuprinde ofițerii de presă și purtătorii de cuvânt care își desfășoară activitatea în cadrul serviciilor de poliție și de sănătate publică, precum și în alte organisme abilitate. Utilizarea sau amenințarea cu utilizarea de agenți biologici de către teroriști este de natură să producă efecte psihologice foarte importante în rândul populației civile, ceea ce poate crea mari dificultăți pentru serviciile însărcinate cu aplicarea legii. Planurile de intervenție trebuie să prevadă o strategie de comunicare în relația cu mass-media⁹. Structurile

⁹ Exemple de strategii mediatice: organizarea de conferințe de presă comune prin efectuarea de declarații la radio și TV; indicarea în mod clar a ceea ce se știe și a ceea ce nu se știe; elaborarea unui plan de acțiune care să permită convingerea populației că o anchetă este desfășurată în mod activ; asigurarea că orice solicitare a unei acțiuni publice este clară și concisă; încurajarea mass-mediei să difuzeze toate informațiile în coordonare cu echipa comună însărcinată cu relațiile cu media; admiterea faptului că mass-media reprezintă principala sursă de informații publice; abordarea serioasă a evenimentului de către mass-media poate încuraja populația să comunice serviciilor însărcinate cu aplicarea legii, informații utile referitoare la anumite activități suspecte.

însărcinate cu aplicarea legii și autoritățile sanitare, medicale și politice trebuie să comunice rapid mass-mediei declarații coordonate pentru a se garanta difuzarea informațiilor precise și a calma starea de confuzie și de frică din mijlocul populației. Echipa comună însărcinată cu relațiile cu mass-media trebuie să participe la activitățile de formare profesională și la operațiuni.

Pentru evaluarea modului de funcționare a sistemului propus, suntem de părere că este necesară organizarea la nivel național a unor exerciții de simulare a unor atentate bioteroriste. Acestea vor avea drept scop testarea capacității de apărare a statului față de un atac biologic, pregătirea populației în situație de criză, gestionarea situației de criză etc.

În contextul atacurilor biologice cu antrax produse în SUA în anul 2001, modul de reacție al autorităților prezintă o conotație aparte. De aceea, suntem de părere că este necesară adoptarea unei proceduri la nivelul Ministerului Administrației și Internelor, cu caracter public, neclasificat, și care să se refere la modalitatea de intervenție în cazul descoperirii de plicuri, colete sau pachete suspecte de a conține agenți biologici. Acestea pot reprezenta un real pericol pentru populație, mai ales atunci când sunt descoperite în locuri publice (gări, aeroporturi, magazine, mijloace de transport în comun etc.).

Din momentul primirii sesizării sau alertei cu privire la existența unui plic, colet sau pachet suspect că ar conține agenți biologici, este necesară stabilirea unui dialog cu reclamantul. Dialogul are drept scop o primă evaluare a sesizării, informarea reclamantului cu privire la conduita pe care trebuie să o adopte, stabilirea faptului dacă este necesară deplasarea la fața locului a echipei specializate de intervenție CBRN. Intervenția primară trebuie să fie asigurată de serviciile de poliție și serviciile medicale. Personalul care asigură intervenția trebuie să pună în aplicare dispozițiile referitoare la protecția individuală și colectivă adaptate riscului biologic, înainte de desfășurarea oricărei operațiuni de manipulare a substanțelor suspecte.

După ridicarea și transportul substanțelor suspecte la laboratoarele specializate, se va efectua examenul de specialitate asupra acestora, pentru a stabili prezența sau lipsa agentului biologic. Întreaga activitate de intervenție a autorităților trebuie să aibă la bază protecția echipelor de intervenție, a persoanelor expuse la agenții biologici, precum și limitarea extinderii efectelor agenților biologici.

Printre noile probleme care necesită implicarea serviciilor de informații se numără și apărarea frontierelor și a altor puncte de intrare a persoanelor și mărfurilor împotriva armelor biologice și amenințărilor asociate. În trecut, serviciile de informații au înregistrat și eșecuri operaționale, concretizate în faptul că nu au reușit să prevadă atacurile teroriste și nu au avut nici cunoștințele, nici capacitatea necesare pentru a le preveni.

Societatea civilă trebuie mobilizată și informată cu privire la amenințarea bioteroristă, prin inițierea și desfășurarea unor campanii mediatice în acest sens. Transparența constituie în prezent o condiție indispensabilă pentru prezervarea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

De aceea, suntem de părere că este necesară inițierea și dezvoltarea unei campanii eficiente de informare a publicului care să pregătească populația cu privire la amenințarea bioterorismului și măsurile care pot fi necesare în urma unui eveniment, precum și gestionarea consecințelor în scopul de a menține orice zone afectate ale infrastructurii naționale critice.

Ca o concluzie finală, suntem de părere că nicio țară nu este pregătită îndeajuns încât să facă față bioterorismului. Vulnerabilitatea oricărui stat față de bioterorism este de necontestat, indiferent de resursele (financiare, umane etc.) alocate în acest domeniu de către state. Prevenirea terorismului, țintă majoră a tuturor statelor, este o activitate dificilă, întrucât grupurile teroriste au trecut pragul de la atacuri tradiționale la utilizarea mijloacelor neconvenționale – armele de distrugere în masă.

BIBLIOGRAFIE

Carus W. Seth, *Bioterrorism and Biocrimes: The Illicit Use of Biological Agents since 1900*, Fredonia Books, Amsterdam, 2002.

Ciobanu Oana-Magdalena, *Bioterrorismul-inamicul invizibil*, în Revista „Intelligence” nr. 14/2008.

Clauzon Lorene, *Guerre biologique et bioterrorisme ou comment la nature devient une arme (these presentee et soutenue publiquement)*, Universite „Henri Poincare”, Nancy, 2009.

http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs03-04.pdf

<http://cns.miis.edu/research/cbw/toxch.htm>